

ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто теоретичні та практичні аспекти вдосконалення основних засобів підприємств. Розкрито поняття “основні засоби”. Проаналізовано структуру основних засобів підприємства. Обґрунтовано необхідність вдосконалення основних засобів підприємства. Запропоновано шляхи вирішення цієї проблеми.

Ключові слова: підприємство, активи підприємства, основні засоби, амортизація, інвестиції.

I. Вступ

Організація будь-якої підприємницької діяльності потребує наявності засобів праці. Отже, у виробничо-господарській діяльності підприємства використовуються засоби праці, які багаторазово (тривало) використовуються в процесі виробництва (експлуатації), зберігають початковий зовнішній вигляд протягом тривалого періоду, зазнають поступового зносу і перекладають свою вартість на собівартість продукції (витрати обігу), поступово протягом їх нормативного строку служби за встановленими нормами.

Основні фонди (засоби) – це активи підприємства, засоби праці, які мають вартість і функціонують у виробництві тривалий час у своїй незмінній споживчій формі, а їх вартість переноситься конкретною працею на вартість виготовлюваної продукції, робіт, послуг частинами в міру спрацювання. Основні фонди підприємства включають основні виробничі фонди й невикористані основні фонди.

Економічна сутність і матеріально-речовий зміст основних фондів слугують визначальними характеристиками в окресленні їх значення для здійснення відтворювальних процесів, функціонування та розвитку будь-якого виробництва.

Уся сукупність наявних виробничих фондів становить найбільшу за питомою вагою частину національного багатства країни. Основні фонди визначають характер матеріально-технічної бази виробничої сфери на різних етапах її розвитку. Зростання й удосконалення засобів праці забезпечують безперервне підвищення технічної оснащеності та продуктивності праці виробничого персоналу [2, с. 221].

II. Постановка завдання

Мета запропонованої статті полягає у розкритті економічної сутності основних фондів підприємств, пошуку шляхів їхнього вдосконалення.

III. Результати

Що слід розуміти під терміном “активи”? Характерною є певна специфіка визначення цього поняття залежно від сфери та галузі його застосування. Наприклад, для податкового законодавства прийнятним буде визначення активів як коштів, матеріальних та нематеріальних цінностей, що належать юридичній або фізичній особі на правах власності або повного господарського відання; для бухгалтерської діяльності – як ресурсів, контрольованих підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому.

З наведеними визначеннями можна цілком погодитися, але це є прикладом тлумачення поняття “активи” у широкому значенні. Більш вузьке розуміння активів (матеріальних і нематеріальних) – майно у сфері господарювання, яке характеризується особливим суб'єктивним складом та рядом інших ознак.

Законодавець визначає такі види активів: нерухомість, кошти, цінні папери, інтелектуальна власність (у тому числі інноваційні продукти), цілісні майнові комплекси підприємств або їх структурні підрозділи тощо.

Останнім часом лунають пропозиції та наукові обґрунтування теорії, за якою трудовий ресурс як “колективний розум” слід теж вважати активом підприємств. Практичний аспект цієї теорії: саме людський фактор є важливішим джерелом вартості підприємств та процесів інвестування в сучасних умовах [1, с. 87].

Одним із видів активів підприємства, а саме їх необоротної частини, є основні засоби.

В економічній літературі існує багато пояснень терміна “основні засоби”. На думку В. Бабица, основні засоби підприємства – це сукупність матеріально-речових цінностей, які діють у натуральній формі протягом тривалого часу як у сфері матеріального виробництва, так і в невикористаній сфері і

вартість яких поступово зменшується у зв'язку з фізичним та моральним зносом.

С. Покропивний визначає основні засоби як засоби праці, продукції, що виробляється (на платні послуги), частинами в міру спрацювання.

Загальноекономічне визначення основних засобів покладено в основу термінів, які використовуються як для бухгалтерського обліку, так і для оподаткування. При цьому в бухгалтерському обліку прийнято використовувати термін "основні засоби", а для цілей оподаткування – термін "основні фонди".

Основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання в процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-правових дій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких становить більше ніж один рік [4, с. 100].

Об'єкт основних засобів – це закінчений пристрій з усіма пристосуваннями і приладдям для виконання певних самостійних функцій чи відокремлений комплекс конструктивно з'єднаних предметів однакового або різного призначень, що мають для обслуговування загальні пристосування, приладдя, керування та єдиний фундамент, внаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, певну роботу тільки у складі комплексу.

Якщо один об'єкт основних засобів складається із частин, які мають різний термін корисного використання (експлуатації), то кожна з цих частин може визнаватися в бухгалтерському обліку як окремих об'єкт основних засобів.

Об'єкт основних засобів визнається активом, якщо існує ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди від його використання та вартість його може бути достовірно визначена.

Для чіткого обліку основних засобів необхідно насамперед їх правильно класифікувати [5, с. 393].

Основні засоби в Україні можна згрупувати за їх функціональним призначенням, за галузевою ознакою, за використанням, за ознакою належності, за натурально-матеріальним складом.

За функціональним призначенням:

1) виробничі – основні засоби, що безпосередньо беруть участь у виробничому процесі або сприяють його здійсненню (будови, споруди, силові машини та обладнання, робочі машини й обладнання), що діють у сфері матеріального виробництва;

2) невиробничі основні засоби, що не беруть безпосередньої або побічної участі у процесі виробництва й призначені в основ-

ному для обслуговування комунальних і культурно-побутових потреб трудящих;

3) будови, споруди, обладнання, які використовуються у невиробничій сфері.

За галузевою ознакою основні засоби поділяються на: промислові, будівельні, сільськогосподарські, транспортні, зв'язку.

Більша частина основних засобів належить до галузі "Промисловість". Вона безпосередньо пов'язана з процесом виробництва продукції. Але наявність інших видів господарської діяльності (ведення підсобного сільського господарства, будівельно-монтажні роботи, утримання дитячих установ тощо) зумовлює необхідність обліку основних засобів, що належать до інших галузей господарства (екскаватори, підйомні крани, бульдозери тощо), які перебувають на балансі промислового підприємства, належать до галузі "Будівництво", підсобного сільського господарства – до галузі "Сільське господарство" [3, с. 87].

Під впливом часу, сил природи та в процесі експлуатації основні засоби поступово зношуються. Вони втрачають свої первинні фізичні якості, знижуються їх техніко-експлуатаційні можливості в результаті зменшується реальна балансова вартість основних засобів.

Згідно з Податковим кодексом України, для обчислення амортизаційних відрахувань введено класифікацію основних засобів з поділом їх на групи.

Група 1: будівлі, споруди, їх структурні компоненти та передавальні пристрої, у тому числі житлові будинки та їх частини.

Група 2: автомобільний транспорт і вузли (запасні частини) до нього, меблі, побутові електронні, оптичні, електромеханічні прилади й інструменти, інші машини для автоматичної обробки інформації, інформаційні системи, телефони, інше конторське (офісне) обладнання, устаткування та приладдя до них.

Група 3: інші основні засоби, що не ввійшли до груп 1 і 2.

Співвідношення окремих груп основних виробничих фондів становить їх структуру. Поліпшення структури основних виробничих фондів, передусім підвищення питомої ваги активної їх частини, сприяє зростанню виробництва, зниженню собівартості продукції, збільшенню грошових нагромаджень підприємства.

Оцінка основних засобів підприємства являє собою грошове вираження їх вартості. Вона необхідна для правильного визначення загального обсягу основних засобів, їх динаміки і структури, розрахунку економічних показників господарської діяльності підприємства за певний період.

Основні засоби обліковуються у натуральній та вартісній формах. Натуральний об-

лік дає змогу здійснювати контроль за збереженням і використанням кожного їх виду. Облік у вартісній оцінці дає змогу визначити потребу коштів на придбання основних засобів, визначити їх структуру, динаміку, суму амортизаційних відрахувань, розмір зносу тощо.

Вкладання коштів в основні фонди є необхідним для підприємств, що:

- розширюють виробництво;
- модернізують, ремонтують обладнання;
- інвестують гроші в нерухомість [6, с. 226].

Інвестиції в основні фонди в Україні у 2002 р. становили 23 629 млн грн, у 2008 р. – 125 254 млн грн, у 2009 р. – 188 486 млн грн, у 2010 р. – 233 081 млн грн.

Структура та динаміка інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування показує, що: основним джерелом інвестицій у 2009 р., як і в попередні періоди, були і залишаються власні кошти підприємств і організацій, які становлять 63,3% від загального обсягу інвестицій в основний капітал; стрімко знизилось значення другого за обсягами джерела фінансування інвестицій в основний капітал, а саме банківського кредитування з 17,3% у 2008 до 14,2% у 2009 рр., що нижче рівня 2005 р.; інвестиції в основний капітал за рахунок коштів державного бюджету зростали з 2005 р. з 5,1 до 11,6 млрд грн у 2008 р., але в 2009 р. знизилась майже удвічі – до 6,6 млрд грн, що становить 4,4% всіх інвестицій в основний капітал. За даними Міністерства фінансів, у 2009 р. капітальні видатки державного бюджету були профінансовані в обсязі 10,4 млрд грн, що майже в 2,5 рази менше ніж у 2008 р.

Зараз, у період кризи, відлуння якої ще буде відчуватися протягом найближчих десяти місяців, а то й більше, інвестування в основні фонди є найвигіднішим та найпоширенішим напрямом вкладення вільних грошових коштів підприємств.

IV. Висновки

Активи підприємства – серцевина його діяльності яка поділяється на оборотну та необоротну частини. Основні виробничі фонди підприємства, у свою чергу, як частина необоротних активів підприємства, мають переваги та недоліки.

До переваг необоротних активів можна віднести такі:

- менший ризик інфляційного знецінення та можливе збільшення ринкових цін на нерухомість швидшими темпами, ніж темпи інфляції;
- менший ризик втрати в процесі господарської діяльності;
- здатність давати стабільний дохід за несприятливої господарської кон'юнктури у формі орендних платежів;

- можливість більш інтенсивного використання в періоди піднесення ринкової кон'юнктури.

Відповідно, до недоліків необоротних активів віднесено такі:

- можливість морального зносу за швидкої змінюваності технологій;
- низький рівень маневреності, неможливість швидко змінити структуру вкладених коштів.

Основними факторами, які впливають на структуру основних виробничих фондів підприємств, є: рівень автоматизації і механізації, рівень спеціалізації і кооперування, кліматичні та географічні умови розміщення підприємств. Кожний фактор по-різному впливає на структуру виробничих фондів.

Поліпшити структуру основних виробничих фондів можна за рахунок:

- оновлення та модернізації устаткування;
- ефективнішого використання виробничих приміщень установленням додаткового устаткування на вільній площі;
- ліквідації зайвого й малоефективного устаткування.

Усі вищевказані методи поліпшення структури основних засобів потребують додаткового фінансування, тобто додаткових інвестицій. Навіть якщо підприємство належить не до виробничої сфери, а до сфери обслуговування, то все одно його обличчя – це завжди основні фонди.

Основні фонди підприємства є гарантією кредитоспроможності його для кредиторів, бо саме вони найчастіше виступають заставами майном підприємства.

Обсяг основних засобів у грошовому виразі в структурі активів підприємства визначає наявність активів, реалізація яких покриє обсяг пасивних операцій підприємства.

В умовах розвитку прогресу виробничий сектор економіки України як ніколи потребує вливання інвестиційного капіталу як з боку держави, так і з боку інших інвесторів. Одним із найважливіших напрямів вкладання грошей є виробничі фонди – основні засоби підприємства.

Список використаної літератури

1. Александров Д. Историчні аспекти правового регулювання управління активами / Д. Александров // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 4. – С. 86–90.
2. Бланк И.А. Управление активами и капиталом предприятия / И.А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2003. – 446 с.
3. Галуза С. Оцінка використання активів у аналізі ефективності підприємства / С. Галуза, В. Артемов // Економіка України. – 2005. – № 6. – С. 86–89.
4. Демченко Т.А. Дослідження основних концепцій дослідження активів / Т.А. Дем-

- ченко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 3. – С. 97–102.
5. Комар Е.Е. Визначення та класифікація основних засобів / Е.Е. Комар // Держава та регіони. Сер. Економіка та підприємництво. – 2006. – № 3. – С. 392–394.
6. Рибченко М.Ф. Теоретико-методологічні аспекти оцінювання основних засобів / М.Ф. Рибченко // Держава та регіони. Сер. Економіка та підприємництво. – 2006. – № 2. – С. 225–228.

Стаття надійшла до редакції 18.12.2012.

Кулько И.В. Вопрос о сущности и направлении усовершенствования основных средств предприятий

Рассмотрены теоретические и практические аспекты усовершенствования основных средств предприятия. Раскрыто понятие “основные средства”. Произведён анализ структуры основных средств предприятия. Обоснована необходимость усовершенствования основных средств предприятия, предложены пути решения этой проблемы.

Ключевые слова: предприятие, активы предприятия, основные средства, амортизация, инвестиции.

Kulko I. Question about nature and direction of fixed asset improvements

The theoretical and practical aspects of improving the fixed assets of enterprises. Explores the notion of “fixed assets”. Analyzed the structure of assets of the company. The need to improve the fixed assets of the company. Proposed solutions to this problem.

Key words: the company, assets, fixed assets, depreciation, and investments.